

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

МОЛГАМОВОЇ Лілії Олексіївни

“КОНЦЕПТ *DEATH* В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ: ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ”

(Суми: Сумський державний університет, 2024, 205 с.), подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія

Застосування лінгвосинергетичного методу та його інструментарію, як самоорганізаційної системи є дуже актуальним (див. праці Ейгер Г.В., Домброван Т.І., Піхтовнікової Л.С., Приходько А.М., Семенець О.О., Таценко Т.В. та ін.) і дає змогу отримати нові результати для когнітивної лінгвістики. Для поціновувачів когнітивної антропоцентричної парадигми предметом розгляду є співвідношення мови й культури, мови й менталітету, мови й національної свідомості, специфіки світогляду народу крізь мовну призму.

Людська свідомість має здатність підводити отриману інформацію під певні категорії, універсалії, що відбивають об'єктивну дійсність і входять до концептуального образу світу тієї чи тієї нації. Так зароджуються концепти – засоби сприйняття навколишнього світу людиною, виразники національних особливостей менталітету народу. Процес мислення відбувається шляхом парадигмального зв'язку концептів, що формують концептосферу як окремого індивіда, так і певної нації.

В умовах глибоких інтеграційних процесів і поширення англійської мови не тільки як *lingua franca*, тобто як засобу міжетнічного спілкування, а і як важливого засобу передачі наукових і практичних знань, пріоритетним завданням стає вивчення лінгвокультурних особливостей англійськомовних країн. Концепт *DEATH* в цьому аспекті як концепт екзистенціального штибу, на нашу думку, є полікультурним кодом, елементом культури будь-якої

національно-культурної спільноти і формус культурні норми, що обумовлює **актуальність** проведеного дослідження.

Дисертантка чітко сформулювала **мету дисертації** – розкриття та аналіз взаємозв'язків між мовними, когнітивними та культурними аспектами концепту DEATH, лексиколізованого в сучасній англійській мові, зважаючи на досягнення лінгвосинергетики, якої успішно досягла шляхом послідовного виконання сформульованих у Вступі завдань (стор. 19).

Мета дисертації та її завдання корелюють із **об'єктом** дослідження, яким є концепт DEATH в англійськомовному дискурсі, а також із **предметом** наукової рефлексії, яку становить мовні вияви концепту, що реалізують концепт у дискурсі і доводять його синергетичний характер.

Отримані здобувачкою Молгамовою Л.О. нові результати дослідження повною мірою відображено в її публікаціях (опубліковано 19 праць, з яких 2 статті у виданнях, внесених до міжнародної наукометричної бази Scopus; 1 розділ у міжнародній колективній монографії; 1 стаття в закордонному виданні країни Організації економічного співробітництва та Європейського Союзу; 4 статті в українських фахових виданнях, індексованих міжнародною наукометричною базою Index Copernicus та 11 тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій, що засвідчує науковий рівень дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ України № 341 від 21.03.2022 № 502 від 19.05.2023).

Наукова повизна отриманих результатів дисертації визначається тим, що здобувачка **вперше** побудувала лінгвосинергетичну модель концепту, яка здатна пояснити синергетичний характер його функціонування, також застосувала лінгвосинергетичну модель до пояснення синергетичного характеру концепту DEATH; обґрунтувала та довела

лінгвосинергетичний динамізм концепту DEATH в англomовному дискурсі; дослідила соціокультурний вимір концепту DEATH і сформулювала уявлення про цілісність лінгвістичного концепту; розробила авторську методикy виявлення депресивних станів у піддітків, використовуючи тезаурус концепту DEATH.

Теоретичне значення дисертації отриманих результатів є вагомим для когнітивної лінгвістики, когнітивної семантики, лінгвосинергетичної теорії і полягає в тому, що дослідження є авторським внеском у розвиток лінгвосинергетичної теорії функціонування концептів. Дослідження відповідно розкриває глибокі зв'язки між лінгвістичними ознаками та семіотичними компонентами в мовному процесі і синергетичним характером концепту, що відкриває нові можливості для більш точного та комплексного аналізу мовної реальності. Одночасно дослідження додає до арсеналу лінгвістичної методології синергетичний підхід, що дозволяє досліджувати мовну динаміку на більш глибокому рівні, що може вплинути на розвиток аналітичних інструментів і підходів у мовознавстві загалом. Таким чином дослідження відкриває можливості для співпраці з іншими науковими дисциплінами, такими як соціологія, культурологія, психологія, інформаційні науки та ін., що може сприяти виникненню нових інтегрованих підходів до вивчення людської комунікації та культурної динаміки концептів.

Практичне значення дисертації відзначається тим, що дослідження лінгвосинергетичного аспекту концепту DEATH в англomовному дискурсі має широкий спектр практичних застосувань та імплементацій у різних сферах сучасного суспільства. Результати дослідження додають цінного інсайту до лінгвосинергетичної динаміки концепту DEATH в англomовному дискурсі; розкривають його соціокультурну специфіку та взаємозв'язок з англomовним дискурсом, що може бути важливою інформацією для культурологічних досліджень, допомагаючи зрозуміти співвідношення між мовою та культурою. Дослідження можна використовувати для розроблення освітніх матеріалів, спрямованих на вивчення комунікативних компетенцій і

розуміння виразів, пов'язаних із концептом DEATH. Водночас, зважаючи на чутливість цієї теми, результати може бути використано для розроблення програм психологічної підтримки та консультування. Результати дослідження може бути використано для розроблення алгоритмів і моделей оброблення природної мови, що визначають ефективність автоматичного аналізу текстів, які містять концепт DEATH.

Цінним доробком, на нашу думку, є і **фактичний матеріал дослідження**, який був застосований під час проведення компонентного аналізу та побудови лексико-семантичного поля концепту DEATH та ґрунтується на лексикографічних словниках різних типів, оскільки лексичні системи в різних словниках відображають фрагменти особливостей мовного світогляду, що лежить у понятійній основі концепту DEATH.

Для побудови концептуальної мережі концепту DEATH, в якості емпіричного базису, з ідентифікацією пов'язаних логічних предикатів (пов'язаних із смертю) проаналізовано 500 дискурсивних прикладів (випадково вибрані конкорданси), що являє собою лексема *death* у Корпусі сучасної американської англійської мови (СОСА). Підхід випадкового вибіркового зразка застосований для максимально об'єктивної реконструкції концепту DEATH.

Щодо концептуальної метафори концепту DEATH, то її приклади отримано методом суцільної вибірки з Корпусу сучасної американської англійської мови (СОСА). Загалом проаналізовано 992 приклади дискурсу пропозиційних схем вихідної сфери концепту DEATH і знайдено 176 метафоричних вживань компонентів вихідної сфери DEATH.

Задля демонстрації синергетичного функціонування концепту DEATH використано приклади трьох оповідаць різних літературних періодів і жанрів як показових із погляду наявності в них теми смерті – це «Hop Frog», Edgar Allan Poe (1849) («Жабеня» Едгара По), «The School», Donald Barthelme (1981) («Школа» Дональда Бартелмі) та «Paper Menagerie», Ken Liu (2011)

(«Паперовий звіринець» Кена Лю) та дискурсивні контексти із Корпусу сучасної американської англійської мови (СОСА).

Позитивно варто оцінити і структуру дисертації за її композицією. Дисертаційна праця складається з апотації двома мовами, списку опублікованих праць авторки, вступу, трьох розділів із розділів до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, лексикографічної та ілюстративної літератури, а також трьох додатків.

Вступ містить характеристику актуальності дослідження, формулювання його мети та завдань; визначення об'єкту, предмету і дослідницького матеріалу дисертації; подано методичку проведеного дослідження та висвітлено його наукову новизну. Також було представлено положення на захист, відзначено теоретичне значення і практичну цінність результатів, наведено інформацію про апробацію та публікації, пов'язані з темою дисертації, надано інформацію про структуру та обсяг роботи.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні засади дослідження» (с. 28-89) висвітлено основні теоретико-методологічні аспекти, що становлять фундаментальний каркас дослідження.

Авторка ретельно досліджує природу лінгвістичних концептів, основні їх характеристики та взаємозв'язок із мовною реалізацією, описує методичку, які використовуються для дослідження лінгвістичних концептів, значення асоціативного експерименту для визначення соціокультурних асоціацій із феноменом смерті, аналізує структуру лінгвістичного концепту як основного елементу під час вибору методички дослідження концепту, доводить доцільність проведення дослідження концепту на дискурсивних контекстах, а також розглядає значущість використання корпусів для аналізу лінгвістичних концептів. Не менш вдало вона пропонує інноваційний синергетичний підхід до аналізу лінгвістичних концептів, що дозволяє вивчити їхню структуру та функціонування за нової перспективи і відповідно детально аналізує методологічний апарат лінгвосинергетики, який є основою для дослідження. Висвітлюються аспекти взаємодії концептів у мовному

виразі та сприйнятті. Побудовано лінгвосинергетичну модель концепту, яка враховує його комплексну природу та динаміку в мовному середовищі.

У другому розділі “Фрактальна динаміка концепту DEATH” (с. 91-124) П. Молгамова пропонує глибокий лінгвосинергетичний аналіз концепту DEATH.

В якості результату доведено фрактальність лексико-семантичного поля концепту DEATH, побудовано мережеву модель концепту DEATH, яка дає більш глибоке розуміння синергії структури концепту DEATH та всіх його компонентів і застосовано лінгвосинергетичну модель концепту до концепту DEATH.

У третьому розділі “Соціокультурна динаміка концепту DEATH” (с. 125-162) представлено доробок дослідження соціокультурного аспекту концепту DEATH, зосереджуючись на його емпіричних проявах, впливі на суспільство та можливих практичних застосуваннях. Подано аналіз метафоричних способів репрезентації концепту DEATH в англійському дискурсі з лінгвосинергетичного погляду. Дисертантка підбила підсумки отримані при проведенні асоціативного експерименту і встановила їх зв'язок із теоретичними результатами дослідження, вивчила різні аспекти сприйняття смерті в різних культурних контекстах і її взаємозв'язок із соціальними нормами та цінностями. П. Молгамова запропонувала і описала авторську методику застосування результатів дослідження концепту DEATH для виявлення депресивних станів у підлітків розглянуто як практичний засіб застосування отриманої інформації під час наукового дослідження.

Обґрунтованість і достовірність основних положень і висновків дисертації забезпечено коректним, ґрунтовним аналізом наукової літератури (224 позицій, з яких 113 – іноземними мовами, ефективним та влучним застосуванням комплексу методів і прийомів дослідження).

Спираючись на отримані результати дослідження, які відображені у висновках, можна відзначити, що здобувачка виявила високий рівень

виконання наукового завдання, пов'язаного із аналізом концепту DEATH в англomовному дискурсі з залученням лінгвосинергетичного підходу.

Дисертацію виконано в межах реалізації наукової теми кафедри іноземних мов та лінгводидактики Сумського державного університету «Лінгвосинергетичні дослідження англomовних концептів» (04.2021–12.2026), номер держреєстрації – 0121U110475.

До переваг проведеного дослідження можна віднести і те, що воно супроводжується 2 актами про впровадження результатів дослідження (Додаток Г та Додаток Г'), що ще раз підтверджує її практичну значущість.

Проте, як і будь-яка поваторська праця викликає певні міркування і водночас містить дискусійні моменти:

По-перше, досліджуючи методологічні підходи у п. 1.2 вашої роботи, які ще методи, крім лінгвосинергетики, могли б бути ефективними для вивчення концепту DEATH, і як ви їх порівнюєте між собою з точки зору точності і повноти аналізу?

По-друге, як саме фрактальність лексико-семантичного поля концепту DEATH впливає на його сприйняття в різних культурних контекстах (с. 90-113)?

По-третє, чи можна вважати використання лінгвосинергетичного підходу повністю виправданим для аналізу концепту DEATH, враховуючи його багатовимірність і культурну специфіку (с. 113-119)?

Окремі міркування мною вже були висловлені Молгамовій Л.О., і відповіді, які я отримала, цілком були переконливими і задовольнили мене. Звичайно праця не позбавлена деяких технічних огріхів та певних неточностей але це не впливає на загально якісно виконане, ґрунтовне дослідження і високу позитивну оцінку отриманих результатів дослідження. Також зауважимо, що анотації у повній відповідності змісту дисертаційної роботи і відображають її ключові положення.

Вважаємо, що дисертантка продемонструвала високий рівень теоретичних знань та практичних навичок, що дозволили їй сформулювати

коректні наукові висновки. Здобувачка також набула вміль визначати перспективні напрями подальших досліджень.

Дисертація Молгамової Лілії Олексіївни на тему: “Концепт ДІАТІІ в англійському дискурсі: лінгвосинергетичний аспект” відповідає вимогам п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05. 2023), та Вимогами до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України від 31.05.2019 № 759), а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри германських мов
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова .

